

# —≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

Լ.Ե. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1961

◀ Մ ւ ր և ▶

Թիւ 3

## ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

### ՄԵՐ ԿՐԾՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Եթէ, անցնող դարու մեր մեծ խմբագիրներուն նման, հանրային կարծիքի այսօրուան առաջնորդներն ալ ըլլային հաւատքով անած եկեղեցասէրներ և իրենց թերթը դրոշմած ըլլային Հայց. Եկեղեցւոյ հարազատ ողիով, անտարակոյտ որ կարելի պիտի չըլլար խօսիլ անհրաժեշտութեանը մասին հրատարակութեան մը, որ ըլլար մեր Եկեղեցիին օրաթերթը: Որովհետեւ խոր ցաւ է հաստատել այստեղ դժբախտ իրողութիւնը որ մեր թերթերը պարպուած են կրօնական սղիէ. ա՛յդ է որ կը տանի հայ եկեղեցականը մտածելու ստեղծումի մասին բեմի մը՝ ուր կարենայ դէպքերն ու դէմքերը ներկայացնել օրուան ընթերցողին՝ իր հաւատքի լոյսին տակ, ամուր պահելու համար Եկեղեցին:

Մեր մամուլը կը զբաղի եկեղեցիով և եկեղեցականներով, բայց բնաւ՝ կրօնքով: Ան կը սնուցանէ պղտոր հետաքրքրութիւն մը Աթոռներու և Աթոռանիստ եկեղեցիներուն նկատմամբ, սակայն միշտ և ամէն տեղ՝ հաւատքի զանցառումին, չըսելու համար խախտումին ի խնդիր:

Այս է մեր դժբախտ իրականութիւնը, երբ կ'ուզենք հպանցիկ ականարկով մը փնտռել մեր ներկայ մամուլին մէջ, գտնելու համար մեր Եկեղեցիի գերագոյն շահերէն և անոր վարդապետութեան հիմնական ուսուցումներէն բղխող ուղղութիւն մը:

Անտարակոյտ որ սխալած չե՛ն բնաւ անոնք՝ որոնք մամուլին ոյժը բաղդատած են բանականներու զօրութեան: Ներկայ աշխարհի հանրային կարծիքը և ընկերային մեծ շարժումները արդիւնք են գաղափարական այն քարոզչութեան որուն զլիաւոր տարածիչն է թերթը: Անով կը սնանին, ուղղութիւն կը ստանան և կը մտածեն ուղեղները ժողովուրդի մեծ զանգուածին, որ չունի ժամանակ և կարելիութիւն զիրքեր և մասնագիտական հրատարակութիւններ պեղելու: Եւ ի՞նչ կուտայ հայ թերթը՝ հայ զանգուածին:

Ամէն ինչ, բացի կրօնքէ:

Ձեռք ուզեր մտնել երկար բացատրութիւններու մէջ, լոյսի բերելու համար այս երևոյթին հիմնական պատճառները: Բազմաթիւ են անոնք և այլազան:

Սովետական և այնպէս, չե՛նք կրնար լռել անոնցմէ երկուքը. անհարբեհու-  
թիւնն և անաւստւածութիւնն:

Անառարկելի իրականութիւնն է որ կրօնական կեանքը և մանաւանդ հե-  
տաքրքրութիւնը կրօնական հարցերու նկատմամբ տեղի տուած է պաղ անտար-  
բեհութեան մը, արդիւնք կրօնական դաստիարակութեան խղճալի վիճակին:

Ո՛չ մանուկ հասակին մէջ և ո՛չ ալ հասունութեան տարիքին, հայը  
չունի՛ր այլևս հոգեկան այն աշխարհը ուր կը տիրապետէր հաւատքը, ոչ ալ  
լեռմ կապը որ զինք կը շաղկապէր իր եկեղեցիին:

Դարո՛ւս յանցանքը, զաղափարներու զարգացման ընդհանուր երևո՞յթ  
թէ անհոգութեան արդիւնք: Կը կարծե՛նք՝ բոլորը միասին առած հայ հոգին  
կը տանին զայն հեռու իր պապերու լոյս հաւատքէն, իր դարաւոր սւտանդու-  
թիւններու կրօնաբոյր օճախէն, իր ինկաւէտ տաճարներու վերացումի և այլա-  
կերպումի երբեմնի սոսնախմբութիւններէն, իր մեղեդիներէն և շարականներէն,  
իր սրբութենէն և իր հոգիի մեծութենէն:

Կը հաւատանք, առաջին հերթին, մամուլի մը անհրաժեշտութեան:  
Պէտք է որ եկեղեցին կարենայ սրեղծել իր օրաթերթը և ստանձնէ պատաս-  
խանատուութիւնը հանրային կարծիքի ղեկավարումին, երբ տակաւին ուշ չէ՛  
ժամանակը և ազատ՝ ասպարէզը: Որովհետեւ անտարբեհութիւնը բացակայու-  
թիւն մըն է տակաւին, որուն յաջորդող ներկայութիւնը անաստուածութիւնն  
է, իր վարդապետութեամբ և կազմակերպումով քարոզչութեամբ:

Երբ կը խօսինք հայ մամուլի մասին, ի մտի ունինք զխաւորաբար Ռ-  
տասահմանի հայ մամուլը, որ, ազատութեան բացառիկ պայմաններու մէջ  
զարգացած, կը կրէ ամբողջական պատասխանատուութիւնը իր զաղափարներուն  
և տեսակէտներուն:

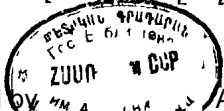
Չե՛նք կրնար նո՛յնը ըսել Հայաստանի հայ մամուլի մասին, որմէ պա-  
հանջուելիք առաւելագոյնը կրնայ ըլլալ միայն որ հանգիստ և ազատ թողու մեր  
ժողովուրդին կրօնական զգացումները և հաւատքը, առնուազն հրաժարելով  
պայքար մղելէ կրօնքին դէմ:

Թէ ի՞նչ են կարելիութիւնները կամ կա՞ն անոնք որպէսզի Հայց. եկե-  
ղեցին օրաթերթերու ցանցով մը ի՞նչ ասպարէզ և տայ Ազգին իր հայրերու  
հաւատքին ողիով ներշնչուած զաղափարական ուղղութիւն, ըլլալով ազգակ մը  
ազգային այլամբժ կազմակերպութիւններու մերձեցման և հանդուրժողութեան:

Չե՛նք կարծեր:

Որովհետեւ չէ՛ հասունացած ժամանակը: Վստահ ենք նոյնիսկ որ զոնուին  
շատեր, որոնք այլանդակ և ապաժամ զտնեն զաղափարը: Սակայն, երբ զար-  
գանայ մեր պատմութեան ընթացքը և բոլոր անոնք որոնք դարէ մը ի վեր կը  
փնտռեն նոր կապեր՝ կապելու համար հայ հոգին իր անցեալին և փոխարինելու  
համար եկեղեցին անդրադառնան թէ լեզու, զրականութիւն, մշակոյթ, ակումբ  
և քաղաքական զաղափարախօսութիւն թէ և կրնան կատարել դեր մը և սակայն  
չե՛ն կրնար զբաւել հոգին՝ զանդուածին իր ամբողջութեամբը, չե՛ն կրնար նե-  
տել անոր խորը անասանների արմատները կրօնաշունչ հաւատքի մը և անքակ-  
տելիօրէն կապել զայն Հայութեան, փոխարինելով մկրտութեան աւազանը և  
միւսուրի դրոշմը, այն տառեն հասկցուի թերեւս մեր մտահոգութիւնը, յանուն  
նախ մեր եկեղեցիին և ապա՝ Հայութեան:

Հոգիներու մէջ կրօնական զգացումը արթնցնելու համար, շատ անգամ



բաւական է մասնանիւ ընել կրօնական խորհուրդ մը կամ քրիստոնէական առաքինութիւն մը: Շատ յաճախ հոգեկան յաղթութիւն մը, մարտիրոսի մը վկայարանութիւնը, փուշէ պսակ մը, անզգայ սիրտերը կրնան շարժել, անոնց խորը ստեղծելու համար հոգեկան անուշ սարսուռներ:

Կրօնքը՝ ինչպէս անհատին՝ այնպէս ալ ժողովուրդի մը մէջ անկախ և առանձին ապրող զօրութիւն մը չէ՛, անիկա կ'ազդէ զայսփարսներու և բարքերու վրայ և բարոյական ու մտաւոր սատար կը հանդիսանայ, եթէ մարդիկ կահեան ըմբռնել իր բարիքը և զայն իբրև գերազանց սպեղանի զօրածեն իրենց հոգեկան ու բարոյական կեանքին: Սոյապէս ինքն ալ կ'ազդուի ա՛յն միջավայրէն՝ որուն մէջ կը շնչէ ու կը շարժի: Ճիշդ է թէ կրօնական ճշմարտութիւնները նման հակազդեցութիւններէ չեն նսեմանար ըստ ինքեան, բայց կը նահանջեն մարդոց հոգիներուն մէջ, եթէ իրենց շուրջը ներգործող ընկերային պայմանները համընթաց չլծակցին կրօնքին և չպահեն իր պատկառանքը:

Միւս կողմէ, այդ նահանջը հոգիներէն ներս զրաւականն է նոր յարձակումներու, որովհետեւ սիրտերու լայն ու անհուն խառնարաններէն դուրս ցայտող աչք ըողը դիւրին չի մարիր, թէ իսկ մարմարէն աւելի պղոջ քարացումներ պարուրեն զինքը: Կրօնքը կրնայ մենանալ ընկերային նոր զգացումներու և զաղափարներու թափին առջև, սակայն իր ներքին իրականութիւնը և մարդուն հոգեկան կապը իր հետ, ինչպէս նաև գործաւոր այն փորձառութիւնը թէ՛ մարդկութիւնը անկարող է լաւագոյն և տեական կեանք մը շինելու, եթէ չծրարէ իր հոգիին խորը աստուածային հուրին մէկ կայծը կամ գէթ խտրանքն իր տեսիլներուն, կը մնայ միշտ հաստատ և անխաթար:

Անիմաստ անտարբերութենէ մը տաղտկացած հոգին՝ օր մը իր զգաստ զուարթութեանը մէջ կ'ըմբռնէ թէ աւելի բուռն է հոգեկանին սէրը քան նրա թակահին հրապոյրը: Միւս կողմէ սակայն ամէն զգացում մշակուելու և զարգանալու համար պէտք ունի զարթուցիչ զոլորիկ ձայներու և սրտազին հրաւէրներու, արթնութեան այդ պահը անուշելու համար, առաջնորդելով միտքն ու հոգին երկնքի վճիռ երանութիւններուն: Կրօնական հրատարակութիւնները կրնան այդ դերը կատարել, օժանդակ հանդիսանալով եկեղեցիի քարոզչութեան և կրօնական շարժումին:

Այս գործը սակայն պէտք է յառաջ տանիլ տեական բայց խաղաղ ու բնական ընթացքով մը, առանց բերդը զրաւելու ուժգին զրոհներու, որովհետեւ ամէն բուռն արտայայտութիւն իր հակահարուածը կը պատրաստէ: Մարդերը համոզելու և հոգիները զրաւելու կերպը անոնց կողմ խթելու և լոյսի ուժգին փայլակներով զիրենք շլացնելու կերպը չէ: Ուշադիր պէտք է ըլլալ որ կրօնական այս արթնութեան գործը հոգեկան տագնապի մը զառանցանքները չունենայ: Աւետարանի քարոզութեան մեթոտը փողի շփոյրը չէ, այլ համոզումներուն ազդելու հոգեբանական կերպը, որովհետեւ, ինչպէս ըսուած է, մարդկային ամէն սրտի տախտակին վրայ անծանօթ մասններով գիրեր կան զրուած, զորս կարդալու և կարդացնել տալու հնարքը ամենէն քաղցրագին պարտականութիւններէն մին է եկեղեցիին:

(Գարունակի՝ 2)

Ծ.